

УДК 343.12

ПРО ЗМІНУ СТРАТЕГІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

Кавун Д. Ю.,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація: У статті обґрунтовується нагальна необхідність зміни стратегії кримінального процесу України шляхом визначення жертви кримінального правопорушення (потерпілого), а не підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого центральною фігурою кримінального судочинства з суттєвим розширенням її процесуального статусу та пріоритетним захистом усіх прав, свобод і законних інтересів, порушених вчиненням кримінальним правопорушенням.

Ключові слова: жертва кримінального правопорушення, потерпілий, законодавець, презумпція, процесуальний статус, права, законні інтереси.

Аннотация: В статье обосновывается настоятельная необходимость изменения стратегии уголовного процесса Украины путем признания жертвы уголовного правонарушения (потерпевшего), а не подозреваемого, обвиняемого, подсудимого, осужденного центральной фигурой уголовного судопроизводства с существенным расширением ее процессуального статуса и приоритетной защитой всех прав, свобод, законных интересов, нарушенных совершенным уголовным правонарушением.

Ключевые слова: жертва уголовного правонарушения, потерпевший, законодатель, презумпция, процессуальный статус, права, законные интересы.

Annotation: This article explains the urgent need to change the strategy of the criminal proceedings of Ukraine through the recognition of the victims of criminal offenses (the victim), not a suspect, accused, defendant, convict the central figure in the criminal proceedings with a significant expansion of its procedural status, and the priority protection of the rights, freedoms and legal interests violated a criminal offense.

Key words: victim of a criminal offense, the victim, the legislator, the presumption, procedural status, the rights and legitimate interests.

У демократичній Україні злочинність, особливо за останні роки, набула загрозливих масштабів, ставши національною трагедією. Вирішення власних проблем з порушенням кримінальних заборон для значної частини людей і можновладців стало звичайним явищем. Більше того, злочинність в Україні набула нових і досить небезпечних рис: вона стала більш організованою, використовує високі технології і міцну фінансову базу, зростає з державним апаратом і легальним бізнесом, високими темпами розширює міжнародні зв'язки [1, с. 12]. Для досягнення своїх цілей криміналітет використовує найжорсткіші форми і засоби. Ми є свідками викрадення людей, у тому числі і дітей, вчинення замовних вбивств, терористичних актів, небувалої корупції. І в цей час український законодавець визнає вітчизняний і міжнародно-правовий термін «злочин» сором'язливим і замість нього впроваджує у правоохоронну практику новий термін «кримінальне правопорушення» - ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), з чим ні в якому разі не можна погодитися, бо слабка Українська державність ще не має змоги забезпечити невідворотність покарання злочинців і надійно захистити жертв злочинної діяльності (потерпілих) [2, с. 34].

Яскравим свідченням цього є те, що при прийнятті нового КПК України (2012 рік) Верховна Рада України, запроваджуючи нові форми протидії злочинності, не врахувала глибокого протистояння між криміналітетом і суспільством, у зв'язку з чим замість посилення впливу на злочинця свої зусилля спрямувала на гуманітарну складову всієї системи стримування злочинності, що потягло за собою суттєве пом'якшення кримінального процесуального

положення підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого та послаблення усіх регламентів їх кримінального переслідування. За новим КПК України законодавча «милість» надається лише особі, яка вчинила злочин, а інтереси жертви злочину (потерпілого) залишаються на заднім плані.

Правильно відзначають деякі вчені-процесуалісти, що однобокий підхід законодавця до процесуального положення руйнівника правопорядку – підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого з постійним розширенням його прав і можливостей уникнути заслуженого покарання та ще й при збереженні неповноцінного статусу жертви злочину (потерпілого) не сприяє результативності боротьби зі злочинністю (кримінальними правопорушеннями) [3, с. 311]. Прикро, що й українські суди, керуючись гуманністю, застосовують до підсудних, які вчинили навіть тяжкі злочини, символічні міри покарання, не звертаючи увагу на занедбане положення жертви злочину (потерпілого) і не переймаючись надійним захистом їх прав і законних інтересів, порушених кримінальним правопорушенням.

На сьогодні запас терпіння незчисленної армії жертв злочинної діяльності в нашій державі майже вичерпався. Не захищені і не задоволені кримінальним і кримінальним процесуальним законодавством, діями легальної юстиції та гуманним обходженням влади з криміналітетом, деякі потерпілі вдаються до актів суїциду, самосуду над особами, які вчинили злочини чи звертаються до послуг «тіньової юстиції». Серйозну небезпеку для держави і суспільства представляє й те, коли деякі потерпілі переконавшись у високих стандартах життя криміналітету, можуть самі поповнити його ряди, вважаючи, що злочинний шлях до особистого збагачення і сімейного благополуччя є не тільки

прийнятним, а й не дуже небезпечним. Такий поки що гіпотетичний прогноз автора може стати для України взагалі фатальним.

Наведені аргументи підтверджують про нагальну необхідність перегляду генеральних установок протидії злочинності (кримінальним правопорушенням), визначених новим КПК України 2012 року. Кримінальну політику необхідно радикально змінити в напрямі посилення уваги держави і органів кримінальної юстиції до надійного захисту прав, потреб і законних інтересів фізичних осіб, постраждалих від злочинів (кримінальних правопорушень). Більш відповідальний підхід до людини як об'єкту і кримінально правової охорони, і кримінально правового впливу, надання законослухняній опорній для держави і суспільства фізичній особі, постраждалій від вчиненого злочину, пріоритетності в захисті її порушених прав і законних інтересів, тобто трансформація потерпілого в центральну фігуру кримінального судочинства – нагальна вимога часу [4, с. 51]. Без такої реформи, кримінального процесу вжиття будь-яких заходів щодо посилення протидії злочинності (кримінальними правопорушеннями) не призведе до позитивних результатів.

Резонно виникає питання – чому український законодавець поширив на особу, яка вчинила злочин, конституційний принцип недоторканності особистості у повному обсязі без урахування особливого статусу підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, хоч цей принцип передусім відноситься тільки до законослухняної частини демократичного суспільства? Чи не в цьому криється безкарність осіб, які вчинили злочини, та ще більший «розгул» злочинності?

Загальновідомо, що цивільне право і цивільне судочинство України вже давно демонструють особливу турботу про позовника (кредитора). То чому не заохочується законослухняність потерпілого у кримінальному і кримінальному процесуальному праві, а віддається перевага захисту прав руйнівників правопорядку, законівідступників? У цьому плані досить слушною є пропозиція В. Півненка і Є. Мірошніченка про запровадження у кримінальне судочинство України презумпції правоти і пріоритетності прав потерпілого [5, с. 40].

На нашу думку, в основу змін до чинного кримінального і кримінального процесуального законодавства, направлених на перегляд генеральних установок у протидію злочинності, повинні бути внесені такі новації:

- всі рішення слідчого, прокурора, судді щодо злочинців, які стосуються прав, свобод і законних інтересів жертв злочинної діяльності (потерпілих) повинні прийматися з обов'язковим урахуванням позиції потерпілого або його представника;

- будь-яка форма кримінально-правового заохочення особи, що вчинила злочин (звільнення від кримінальної відповідальності або покарання) супроводжується повною компенсацією завданої потерпілому моральної і матеріальної шкоди. Якщо особа що вчинила злочин, такої можливості не має, то держава зобов'язана провести відповідні виплати із особливих централізованих фондів;

- закриття кримінального провадження з nereабілітуючих підстав без попередньої повної компенсації підозрюваному, обвинуваченому, підсудному або державою завданої потерпілому злочинними діями шкоди не допускається;

- доповнити перелік цілей покарання, визначених ст. 50 Кримінального кодексу України (далі КК України), положенням про захист прав жертви злочину (потерпілого) та задоволення всіх його законних інтересів;

- доповнити загальні засади призначення покарання (ст. 65 КК України) положенням про обов'язкове врахування судом позиції жертви злочину (потерпілого) щодо кваліфікації дій підсудного та призначення йому виду і розміру покарання;

- посилити кримінальну відповідальність за посягання на конституційні права та свободи людини і громадянина – санкції ст.ст. 157-184 КК України з тим, щоби вони відносилися до категорії тяжких злочинів;

- розширити позицію потерпілого щодо меж кримінального обвинувачення особи, яка вчинила злочин;

- доповнити главу 2 Кримінального процесуального кодексу України «Засади кримінального провадження» статтею «Презумпція правоти потерпілого і пріоритетності прав потерпілого» з повним розкриттям її змісту;

- доповнити ст. 284 КПК України положенням про те, що закриття кримінального переслідування чи кримінальної справи в цілому з будь-яких підстав здійснюється з обов'язковим урахуванням думки потерпілого або його представника;

- доповнити КПК України нормою, відповідно до якої спрощене, приватне та інші форми судочинства, не забезпечені загальними гарантіями класичної юрисдикції, здійснюються з обов'язковим урахуванням позиції потерпілого або його представника;

- доповнити ст. 31 КПК України положенням про те, що склад суду (одноособовий чи колегіальний) при розгляді кримінальних справ з участю потерпілого встановлюється з урахуванням думки останнього або його представника;

- основні завдання кримінального провадження, визначені ст. 2 КПК України, доповнити завданням, спрямованим на забезпечення своєчасного і справедливого захисту невід'ємних прав та законних інтересів жертви злочину (потерпілого) і пом'якшення наслідків злочинного діяння;

- всі норми якими регламентується процесуальний статус жертви злочину (потерпілого) виділити в окрему главу КПК України;

- параграф 1 глави 3 КПК України доповнити статтею 57-1 – «Захисник потерпілого», бо чинний інститут представника потерпілого не забезпечує функції захисту усіх його прав через обмеженість повноважень представника межами прав і обов'язків самого потерпілого. У цій статті повинно бути вказано, що участь професійного представника – адвоката на стороні жертви злочину (потерпілого) гарантується державою і в усіх випадках

здійснюється виключно за її рахунок. До першого допиту жертві злочину надається право на конфіденційне побачення із захисником-адвокатом і на залучення його до участі в допиті.

Накінець, визначимо, що всі ці пропозиції не спрямовані на відмову від демократичних завоювань. Навпаки, вони є дійсно гуманними і зводяться до того, щоб новим дієвим каналом протидії злочинності стало обов'язкове, повне, екстрене і демонстративне відновлення усіх порушених злочинними діями прав і законних інтересів жертви злочину (потерпілого). Саме такий підхід до стримування злочинності слід розглядати як природну форму невідворотності кримінальної відповідальності і покарання за вчинений злочин (кримінальне правопорушення), а також як ефективний спосіб посилення соціально-правового контролю за протиправною поведінкою особи, яка вчинила злочин [6, с. 217]. Це повністю відповідатиме як рішенням Х Конгресу ООН з питань запобігання злочинності і поводження з правопорушниками про посилення захисту жертв злочинної діяльності (Відень, 2000 р.), так і сприятиме своєчасному вдосконаленню правопорядку та правоохоронної діяльності у цій найгострішій сфері соціальної практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Руденко М. В., Півненко В. П. Про основні напрямки сучасної кримінально-правової політики України / М. В. Руденко, В. П. Півненко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2014. – №4 – С. 10-14.
2. Дашин М. В. Новый УПК Украины и задачи криминалистики как науки о раскрытии преступлений / М. В. Дашин // Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики: материалы IV Междунар. науч.-практ. интернет-конференции (23 мая 2013 г., г. Волгоград, Россия) / Федер. гос. авт. Образоват. Учреждение высш. проф. образования «Волгогр. гос. ун-т», Ин-т права; ред. кол. Н.А. Соловьева [и др.]. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2013. – С. 32-37.
3. Тибіко В. П. Проблема забезпечення прав потерпілого за новим КПК України 2012 року / В. П. Тибіко // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – №1. – С. 307-313.
4. Мальцев В. Принцип гуманізму в уголовном законодательстве / В. Мальцев // Российская юстиция. – 2002. – №8. – С. 49-52.
5. Півненко В., Мірошніченко Є. Про презумпцію правоти і пріоритетності прав потерпілого / В. Півненко, Є. Мірошніченко // Вісник Верховного суду України. – 2004. – №8. – С. 39-41.
6. Дашин М. В. Співвідношення кримінально-процесуального права та криміналістики / М.В. Дашин // Вісник кримінального судочинства: Науково-практичний журнал. – № 1. – 2015. – С. 216-223.

УДК 341.92:347.626.2

ТИПИ КОЛІЗІЙНИХ ПРИВ'ЯЗОК У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ПРАВОВІДНОСИН ПОДРУЖЖА

Казарян К. А.,

аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація: Статтю присвячено встановленню основних типів колізійних прив'язок у сфері договірних правовідносин подружжя. Автором наведена низка колізійних норм міжнародного приватного права зарубіжних країн з питань правовідносин подружжя. Шляхом проведення аналізу колізійних прив'язок визначено їх істотні ознаки та механізми взаємодії.

Ключові слова: колізійні прив'язки; договірні правовідносини подружжя; колізійні норми; міжнародне приватне право.

Аннотация: Статья посвящена установлению основных типов коллизионных привязок в сфере договорных правоотношений супругов. Автором приведен ряд коллизионных норм международного частного права зарубежных стран по вопросам правоотношений супругов. Путем проведения анализа коллизионных привязок определены их существенные признаки и механизмы взаимодействия.

Ключевые слова: коллизионные привязки; договорные правоотношения супругов; коллизионные нормы; международное частное право.

Annotation: The article is devoted to the main types of conflict rules of the contractual relations of spouses. The author shows the number of conflict rules in private international law of foreign countries about the relations of spouses. Through the research of conflict rules were defined important properties and mechanisms of interaction.

Key words: contractual relationships of spouses; conflict rules; international private law.

Законодавства зарубіжних країн індивідуально регулює інститут шлюбного договору, що виявляється у встановленні законодавцем відмінних матеріальних та процесуальних умов його укладення. У випадку ускладнення відносин іноземним елементом виникає так звана колізія права, яка полягає у різниці змісту приватноправових законів

країни суду та країни, до якої належить іноземний елемент приватноправових відносин. Так, правова колізія обумовлена двома факторами: наявністю іноземного елемента в приватноправових відносинах та різним змістом законів різних країн, з якими ці відносини пов'язані. Таким чином, перед судом виникає необхідність вибору права країни, яке підлягатиме застосуванню до укладення шлюбного договору. На вирішення цього питання покликані